

Verslag lezing: 'Seks, Kunst en Rock-'n-Roll' in Zuidwest-Duitsland in de late Oude Steentijd'

Door Annine van der Meer

Prof. Dr. Nicholas Conard (48) is de ontdekker van de Venus van Hohle Fels in Zuidwest-Duitsland; hij is tevens hoogleraar archeologie aan de universiteit van Tübingen. Op donderdag 3 maart 2010 sprak hij in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden de Louwe Kooymans Lezing uit getiteld 'Sex, Art and Rock-'n-Roll' in Swabian Aurignacian' of te wel 'Seks, Kunst en Rock-'n-Roll' in Zuidwest-Duitsland in de late Oude Steentijd.

Prof. Conard begon een verklaring van de ludieke titel van de lezing met lichtbeelden. De titel had hij afgeleid van de eigentijdse slogan: 'Seks, drugs and Rock-'n-Roll. De drugs waren er vanavond niet bij maar de seks and muziek wel. Het zou gaan over de hoofdthema's: seks en weliswaar geen eigentijdse Rock-'n-Roll'-muziek maar oeroude dans- en fluitmuziek en dat alles vervat in oeroude Kunst met een hoofdletter.

Prof. Nick Conard hield een uitvoerige en erudiete inleiding over de ontwikkeling van mensachtigen tot mens, het ontstaansgebied in Afrika, de verspreiding van de Neanderthaler over de wereld, diens uitsterven en de komst van de moderne mens (*homo sapiens sapiens*) in Europa vanaf 40.000 v. Chr. Daarna kwam hij ter zake over de vondsten in Zuid-Duitsland en met name in de grot van Hohle Fels.ⁱ De moderne mens zou zich vanuit Afrika en het Midden-Oosten over Oost-Europa tot in het stroomgebied van de Donau verspreid hebben. Met name de grotten in de dalen van zijrivieren van de Donau in Zuid-Duitsland hebben de eerste moderne mensen op hun tocht naar het westen als domicilie gekozen. In tegenstelling tot de Neanderthaler maakt de moderne mens hoogstaande driedimensionale kunst, kent een religieus symboolsysteem en maakt muziek. Conard vertelt hoe men al dertien jaar lang gedurende twee maanden per jaar in de grot van Hohle Fels graaft, daarna drie maanden per jaar wast en zeeft en vervolgens de vondsten sorteert. Dit alles gebeurt in Schloss Hohentübingen waar in een deel van het kasteel ook een museum wordt gehuisvest. In de grot van Hohle Fels liggen nog vele jaren werk want men is er nog lang niet klaar.

Over naar een van de kernthema's uit de ludieke titel van de lezing: de seks. Hij toont foto's van de grot met de precieze vindplaats van de Venus van Hohle Fels die daar gevonden werd door een Zwitserse studente uit Zürich.ⁱⁱ Hij behandelt de Duitse Venus als een van de vele tussen de andere gevonden voorwerpen en legt geen bijzondere nadruk op het belang van haar vrouwelijkheid. De Venus van Hohle Fels heeft volgens hem geprononceerde seksuele kenmerken die verwijzen naar voortplanting en vruchtbaarheid; een sensatie en een grote verassing zo stelt hij in een begeleidend artikel.ⁱⁱⁱ Zij is beslist niet zwanger want zij heeft een platte buik. Meer plausibel is dat zij in een toestand verkeert van direct na de bevalling. Zij is gevonden in de oudste laag en is daarmee de tot nu oudste vrouwelijke afbeelding ter wereld. Ze dateert tussen de 40.000 en 31.000 v. Chr.^{iv} Zij is gevonden in het debris van het leven van alle dag.

Bij een ander hoofdthema de muziek, benadrukt Conard dat vlak bij de Venus figurine in 2008 een grote fluit is gevonden. Deze dateert uit dezelfde zeer oude periode van 40.000 tot 31.000 v. Chr. en is op slechts 70cm afstand van haar gevonden. De fluit heeft vijf gaten van 21.8cm lang en 8mm breed.^v De fluit is de oudste ter wereld en is daarbij ook nog uitzonderlijk goed behouden.

Op de Hohle Fels-fluit kan pentatonische muziek op gespeeld worden.^{vi} De fluit is een technisch hoogstandje. Er is gezongen, gedanst en geklapt in de grot waar de akoestiek van bijzondere kwaliteit is. Ook in nabijgelegen grotten vond men diverse fluiten. Dit bewijst dat de moderne mens volop muziek gemaakt heeft. Conard laat een bandje horen waarop een van zijn medewerkers de Hohle Fels-fluit bespeelt. Dit is voor mij het hoogtepunt van de avond; de fluitmuziek op de oude fluit is adembenemend mooi en onvergetelijk.

Na afloop van de lezing stap ik tijdens de receptie op hem af en complimenteer hem met de uiterst informatieve lezing. Maar hoe interpreteert hij de huidplooiën op de buik van de Venus? Zou het een brede buikband kunnen zijn, die op de rug in een enkele band samenkomt? Conard knikt instemmend en zegt dat hij dit ook zo ziet; iets dat in een artikel van zijn hand dat in een catalogus uit 2009 verscheen, bevestigd wordt.^{vii} Daarna neemt het gesprek een ietwat ongemakkelijke wending wanneer ik hem zeg dat wij binnen de academie niet blij waren met de manier waarop de Venus van Hohle Fels de wereldpers haalde. Als pin-up, vamp en seksidool. Conard kijkt mij scherp en enigszins meewarig aan. Hoe kon ik dat nu beweren? Sla de krant open en lees hoe de hele wereld tot op de dag van vandaag draait om seks. Niets veranderd onder de zon! Dat is altijd zo geweest en zal altijd zo zijn, want dat is de mens ingebakken, zo houdt hij vol zonder daarbij ook maar enige tegenspraak en louter bevestiging te verwachten. Drommen mensen dringen om ons heen. Ontzet neem ik afscheid en laat het tot mij doordringen: de titel van de lezing is bloedserieus al wordt de boodschap ludiek gebracht. De kranten gaven zijn visie op de Venus als pin-up en vamp juist weer. Het is geen grap. Zal deze seksualisering van vrouwelijke Venuskunst ooit veranderen?

ⁱ Nicholas J. Conard, 'Alles wird anders? Innovation und kultureller Wandel', *Catalogus Eiszeit. Kunst und Kultur. Begleitband zur Grossen Landesausstellung Eiszeit-Kunst und Kultur in Kunstgebäude Stuttgart, 18 September 2009 bis 10 Januar 2010*, Tübingen, 2009, 82-87.

ⁱⁱ Nicholas J. Conard, 'Die erste Venus. Zur ältesten Frauendarstellung der Welt', *Eiszeit. Kunst und Kultur*, 268-271, 267 afb 318.

ⁱⁱⁱ Nicholas J. Conard, 'Die erste Venus', *Eiszeit. Kunst und Kultur*, 271.

^{iv} Nicholas J. Conard, 'Die erste Venus', *Eiszeit. Kunst und Kultur*, 269.

^v Nicholas J. Conard, 'Die Anfänge der Musik', Einde Knochenflöte aus dem unterem Aurignacien', *Eiszeit. Kunst und Kultur*, 324-326, 326.

^{vi} Suzanne C. Münzel, Nicholas J. Conard, 'Flötenklang aus fernen Zeiten, Die frühesten Musikinstrumente', *Eiszeit. Kunst und Kultur*, 317-321, 319.

^{vii} Nicholas J. Conard, 'Die erste Venus. Zur ältesten Frauendarstellung der Welt', *Eiszeit. Kunst und Kultur*, 269.